

Viața românească în Bucovina

— Societatea arheologică română din Cernăuț —

Cu prilejul Expoziției generale române din anul 1906, apărui în Cernăuț o carte cu titlul „Românii din Bucovina”, care a fost la timpul său aspru dar pe drept criticată în *Viața Românească*, anul I, No. 6, de către un tânăr profesor bucovinean, sub pseudonimul *Văleanu*. În această carte sînt înșirate toate societățile culturale și economice din Bucovina românească, fără să se amintească cît de cît și despre rodnică activitate a societății arheologice române din Cernăuț, care a contribuit mult la cunoașterea istoriei Românilor din Bucovina. Cauza uitării vom istorisi-o mai pe urmă.

Societatea arheologică română din Cernăuț s-a înființat în Iunie 1886 de către vreo cîțiva Romîni cu interes și dragoste pentru istoria țării lor. Sufletul acestei societăți erau prezidentul *Dionisie O. Olinescu*, concepist la finanțe, și secretarul *Constantin Morariu*, actualul paroh din Pătrăuț pe Suceava, un preot vrednic și Romîn ales. Toți membrii erau profani în ale arheologiei, dar cu toate acestea au răspîndit numele societății lor și printre străinii din Apus.

Societatea arheologică română din Cernăuț avea de gînd în sensul §-lui 2 din statute: 1) să lucreze printre Romîni la deșteptarea interesului pentru anticitățile lor naționale, bisericesti și seculare în genere, precum și a contribui, pe cît va fi cu putință, la răspîndirea științelor arheologice printre ei; 2) a aduna, a descrie și a conserva orișice anticități bisericesti sau seculare aflate în Bucovina sau pe aiurea; 3) a stăruii pentru conservarea zidurilor, monumentelor și ruinilor istorice; 4) a face cercetări (explorări) arheologice¹⁾.

Colecțiunea de anticități era la început mică, dar, prin intervenția d-lui *Dionisie O. Olinescu*, soția decedatului conservator din Sirete, *Iosif cavalier de Gutter*, a dăruit societății o colecțiune însemnată de anticități din diferite timpuri. Colecțiunea spori prin mai multe daruri făcute de unele persoane binevoitoare societății, mai ales domnii *Dimitrie Bucevschi*, *Vasile Morariu*, *Zaharia Voronca*, pâr. paroh *Sbiera* din

1) *Gazeta Bucovinei*, 1891, No. 64.

Sirete, V. Vasiloschi, Diomed Nosievici, Onofrei Mironovici, W. Wikenhauser, Emanuel Ciuntuleac, Emil Cozub, Mihail Dracinschi, Dionisie O. Olinescu, ș. a. 1)

Astfel înavuțită a expus societatea arheologică romină colecțiunea sa de anticități la expoziția orașului Cernăuț în Septembrie 1886, în localul școlii c. r. de meserii de acolo.

După lista din catalogul expoziției 2), societatea arh. romină avea în anul 1886 un total de 47 obiecte felurite.

Societatea arheologică romină a fost premiată la această expoziție cu medalia de argint pentru merite, și i s-a făcut elogii meritate în foi romine și străine, precum în Tribuna, Voința națională, Revista politică din Suceava, Neue Freie Presse, etc. Incurajată chiar la început într-un mod atât de măgulitor, tînăra societate dezvoltă o activitate febrilă sub conducerea neobositului ei președinte, care nu cruța nici timp nici bani, ci neconținut năzuia să răspundească printre Rominii din Bucovina cunoștinții arheologice prin publicații diferite și conferinți publice, spre a stîrni un interes mai viu pentru scopurile societății 3).

Părintele *Constantin Morariu*, autorul opului *Culturhistorische und ethnographische Skizzen über die Rumänen der Bukowina*, spune că societatea ar fi stîrnit interes pentru arheologie prin publicațiuni. Poate Sfinția Sa se gîndește la rapoartele anuale ale societății, din *Gazeta Bucovinei*, an. I, 1891, No. 64 și an. II, 1892, No. 3, precum și la cel din *Romänische Revue*, loc. citat, căci alte publicațiuni de ale d-lui *Dionisie O. Olinescu* nu-mi sînt cunoscute, afară de studiul d-sale „*Tezaurul dela Pietroasa*“, despre care nu mai țin minte unde a fost publicat.

Societatea arheologică romină posedă și un registru cronologic despre toate descoperirile arheologice din țară și străinătate. În No. 3 din *Gazeta Bucovinei* an. 1892, se mai vorbește că „Darea de samă despre mersul general al științii arheologice la Romini, care se cere în înțelesul §-lui 18 al statutelor, va urma mai tîrziu.“ Această dare de samă n-am aflat-o nicăiri; probabil că nu s-a făcut nici una.

Comitetul societății n-a lăsat să treacă nici o ocaziune, cînd a aflat despre vreo descoperire arheologică, fără să se fi adresat către persoane de încredere, dela care spera să capete descrierea obiectelor, precum și obiectele înseși. La ce vază a ajuns societatea arheologică romină în ochii lumii străine, pe baza descrierii obiectelor ei în feluritele foi, aceasta o dovedesc unele corespondențe ce le-a primit dela alte societăți arheologice. Așa de pildă a cerut renumitul Muzeu central germano-roman din Mainz, ca societatea arheologică romină să-i trimită obiectele

1) Raport despre activitatea societății arheologice romine din Bucovina, în răstimpul dela Iunie 1886 până în Decembrie 1891. *Gaz. Buc. Cernăuț*, 1892. No. 3.

2) *Katalog der Ausstellung. Cernăuț 1886* pg. 80.

3) *Romänische Revue*, 1890, anul VI, pag. 363.

ei de bronz spre decopiere, și societatea arheologică din Spalatto s-a adresat ministerului de culte să-i mijlocească publicațiunile arheologice ale societății românești. Mai amintim că societatea arheologică română e citată și în cartea *Handbuch der archäologischen-und Kunstvereine in Österreich*, editată sub egida ministerului de culte. ¹⁾

Părintele *Morariu*, secretariul societății, mi-a comunicat personal că și Muzeul din Turin avea legături cu societatea arheologică română din Cernăuț.

Nu poate fi trecută cu vederea și o altă împrejurare, care face onoarea societății arheologice române :

„În anul 1888 fu adevărat delegat căpitanul c. r. *Heinrich Himmel* de către societatea antropologică din Viena de a face studii etnografice asupra feliuritelor populațiuni ale Bucovinei și spre acest scop el fu strămutat la regimentul 41 de infanterie din Cernăuț. Domnul *Himmel* își compuse niște chestionare în mulțime de exemplare și le trimise pe la toate societățile, ba chiar pe la persoane particulare, rugându-le să răspundă la întrebările etnografice formulate în ele. ²⁾

Atunci se puse pe muncă strașnică părintele *Constantin Morariu*, secretarul societății, care era pe atunci administrator la biserica Sf. Paraschiva din Cernăuți, cerceta și studia toate teancurile de acte ce zăceau colbăite prin arhivele capitalei bucovinene și dădu în scurt timp la iveală valorosul său op în limba germană, retipărit din *Romänische Revue*: „Culturhistorische und ethnographische Skizzen über die Romänen der Bukowina“. Această carte e prima istorie temeinică a Românilor bucovineni; ea făcu mult zgomot pe vremea aceea, căci i se făcură recenzii chiar în reviste din Londra. În Bucovina bîntuia atunci o nemai-pomenită prigoană în contra a tot ce-i romînesc, și de aceea cartea Sfinției Sale, care a zvrilit în fața asupritorilor adevărurile cele mai crude, a făcut mult sînge rău prin cercurile înalte din Bucovina și imperiu. Cartea aceasta e și un product al societății arheologice romîne; păcat numai că Sfinția Sa n-a publicat și partea a doua, etnografică, ce-o are în manuscris, și care conține prețioase date despre obiceiurile romînilor din Bucovina.

Cercetările și dezgropările arheologice întreprinse de societatea arh. romînă din Cernăuț pe moșiile fondului religionar gr. or., precum și de conservatorul *Iosif cav. de Gutter* pe la Hatna și Dănila, atrase atențiunea *Comisiunii centrale c. r. din Viena pentru artă și monumente istorice*, asupra descoperirilor arheologice din Bucovina și de aceea îl trimise comisiunea pe exploratorul *Szombathy* în țara noastră. Acesta povestește, că d. *Olinescu* proiectase o hartă arheologică a tuturor locurilor din Bucovina cu rămășiți preistorice și romane, de pe

1) Gaz. Buc. la locul citat.

1) Gaz. Bucovinei, I. cit.

care hartă a luat societatea antropologică din Viena o copie. Această hartă îi înlesni foarte mult lui *Szombathy* cercetările sale. 1).

Societatea era în toiul activității sale, când căpătă fatalul act dela Curatorul pentru înființarea unui Muzeu al țării, prin care act se cerea cu împrumut colecțiunea de anticități a societății arheologice romine. Iată în traducere rominească, actul, care, nevrind, a pus capăt societății, și pe care l-am copiat din archiva Muzeului c. r. al țării:

Onorabile Comitet al Societății,

Subsemnatul, Curator al Muzeului țării din Bucovina, roagă pe onorabilul comitet al Societății arheologice romine din Cernăuț, să-i *împrumute* Muzeului țării din Bucovina colecțiunea sa arheologică spre a lăși și propaga interesul pentru istoria țării. Aceasta (colecțiunea) va fi expusă în localul Muzeului; iar mai ales faptul că actualul director al societății arheologice romine, d. Dionisie O. Olinschi-Olinescu, a fost ales în ședința Curatorului din 6 Mart a. c. custode pentru secția arheologică a muzéului țării, garantează că obiectele vor fi expuse într-un mod sigur și corăspunzător.

Cernăuț, în 12 Mart 1892.

Secretar. *N. N.*

Pentru Curatorul Muzeului țării din Bucovina.

Președinte. *N. N.*

În arhivele Muzeului c. r. al țării am aflat următorul act din partea societății arheologice romine, prin care răspunde Curatorului:

Onorabile Curator,

Subsemnatul Comitet are onoarea să răspundă prețiosului act cu data de 12 Mart, 1892, No. 80, că colecțiunea societății arheologice romine se va *împrumuta* Muzeului țării din Bucovina, numai cu învoierea adunării generale, care se va ține cit de curînd.

Cernăuț, în 26 Iunie 1892.

Secretar, *N. N.*

Președinte. *N. N.*

Întreaga colecție, care-i o avere națională neprețuită, se află și acum, de 14 ani, în Muzeul c. r. al țării, fără să-i fi trăsnit cuiva prin cap să o reclame.

Fiindcă guvernul Bucovinei persecuta pe atunci pe cei mai înverșunați luptători ai Romînilor, și deoarece societatea arheologică romină nu era privită cu ochi buni de cătră cei dela putere, s-au împrăștiat mai toți membrii societății prin diferitele colțuri ale țării, unde nu li prea venia să facă arheologie. Stîlpii societății, *Dionisie O. Olinescu* a pă-

1) *Szombathy*. Die erste prähistorische Recognoscierungstour nach der Bukowina, im Jahre 1893, pag. 4.

răsit țara din cauza vîntului pustiirii ce bătea atunci în Bucovina și a trecut în regat și acuma se află pare-mi-se în Caracal; iar pe părintele *Constantin Morariu*, cel mai cerbicos dintre așa zișii „iredentiști“ l-a trimis în satul Pătrăuți lângă Suceava, ca să-i treacă pofta de arheologie și de a scrie cărți ca „Schifele“ și altele.

Societatea există numai pe hîrtie.

D. *Dr. Polek*, bibliotecar al Universității din Cernăuț și membru în Curatoriu, precum și *d. Stupnicki*, secretar la Muzeul c. r. al țării, mi-au comunicat personal, că o adunare generală nu s-a ținut, iar colecția s-a împrumutat așa dela mîna la mîna (kurzer Hand) fără formalități. Părintele *Constantin Morariu* însă ni spune: „Ca să poată vedea fiecare lucrurile societății arheologice romînești, societatea a hotărît și a dat (prin urmare trebuie să fi fost o adunare generală a societății), aceste lucruri în 14 Mai 1893, ca să se păstreze cu totul deosebit în Muzeul țării din Bucovina.“¹⁾ D. prof. universitar *dr. R. Fr. Kaindl*, care a descris obiectele societății după rapoartele *Comisiunii centrale c. r. din Viena pentru artă și monumente istorice*, și după scrierile *păr. C. Morariu*, zice că colecțiunea s-a predat încă înainte de deschiderea Muzeului.²⁾ Dar asta pușin ne interesează.

Societatea nu mai există, averea societății nu se știe pe ale cui mîni a ajuns, iar actele sînt pierdute, afară de vreo trei care se află încă în posesiunea fostului ei secretar, părintele *C. Morariu*, dimpreună cu sigilul societății. În statute se spunea apriat, că în cazul dizolvării societății, trece toată averea dimpreună cu colecțiunea de anticități în mîna Mitropoliei gr. or. din Bucovina, care singură are un Muzeu de anticități bisericești, ce stă veșnic închis pentru orișicine. Dar să nu se uite că mitropolia este greco-orientală, adecă a Romînilor și a Rușilor, și în caz cînd ar face pretențiuni la colecția de anticități, ar trebui să vedem iarăș, cum din cauza cuvîntului *gr. or.*, atît de fatal pentru Romîni din Bucovina, vor pune Rușii mîna pe averea noastră strînsă cu atîta cheltuială. În cazul unei reactivări a societății, va fi de lipsă deci să se schimbe acest punct din statute.

Dovadă că totuș se mai păstrează măcar amintirea despre societatea arheologică romînă, este că la toate adunările generale ale Curatorului Muzeului c. r. al țării se invită și consilierul dela Curtea de Casație din Viena, *d. Vasile Morariu*, ca reprezentant al societății arheologice romîne. Însă d-sa nu apare nicicînd, și de aceia Nemții noștri dispun de colecție după plac, bunăoară cazul cu Expoziția din 1906, cînd obiectele societății arheologice romîne n'au fost expuse supt o etichetă proprie, ca să știe și ceilalți Romîni că muncim și noi, ci au fost orînduite supt eticheta Muzeului.

1) *Constantin Morariu*, Părți din ist. Rom. buc. Cernăuți 1894, p. 308

2) *Dr. Raimund Friedrich Kaindl*, Der rumänische archäologische Verein in der Bukowina, Cernăuți, 1894, pag. 3.

Un fapt caracteristic pentru indiferența Românilor bucovineni, este că la predarea colecțiunii nu s-a scris nici un act din partea Muzeului, că a primit sau nu colecția; ba ce-i mai mult, nu s-a făcut nici măcar o listă completă și o descriere amănunțită a obiectelor predate, ci s-a luat totul la hurtă: *100 de numere, 450 de bucăți și 300 de monete!!* Ce fel de bucăți și monete sînt acele, habar n-au.

De aceia m-am decis să compun eu o listă completă după indicările din scrierile p. r. *C. Morariu* din *Römânische Reyue* 1890, an VI, pg. 362—363 și părți din *Istoria Românilor bucovineni Cernăuți*, 1894 pg. 307 și 308; rapoartele anuale din *Gazeta Bucovinei* 1891 No. 64 și anul 1892 No. 3; *Catalogul expoziției din Cernăuți*, 1886 pg. 80 și cartea d-lui *Dr. R. Fr. Kaindl*, *Der rumänische archäologische Verein in der Bukowina*, Czernowitz, 1894. Aceștia din urmă a întrebuițat și descrierea obiectelor după rapoartele *Comisiunii centrale c. r. din Viena pentru artă și monumente istorice*. Definiția obiectelor nu-i totdeauna adevărată. Iată deci din ce constă colecția de anticități a societății arheologice romine din Cernăuți:

- 1) Patru urice dela Constantin Miha! Racoviță Vodă, dtto 14 Mai 1756, și celelalte dela Voevodul Grigore Ioan, dtto 14 Iunie 1763.
- 2) O evanghelie armenească cu 9 icoane și o psaltire romină, ambele cărți în manuscris.
- 3) 12 copii de pe pietre mormîntale.
- 4) 9 bucăți de feljurate unelte, anume cușite, toporașe, ciocane, etc., și doi idoli de lut din epoca de piatră.
- 5) 43 obiecte de lut din epoca preistorică.
- 6) O garnitură de obiecte pentru cusut; constau din case de pești, coarne de animale, ciocuri de păsări etc.
- 7) 3 obiecte fosile.
- 8) Un inel de argint de construcție foarte primitivă.
- 9) 39 obiecte paleontologice.
- 10) 16 obiecte din epoca de bronz, anume lanțuri, lănci, virfuri de săgeți, inele etc.
- 11) O urnă pentru cenușă, două cărămizi, 6 monete de argint, una de alamă, 11 de aramă (la Kaindl, No. XI mi se pare că-i o greșală de tipar, căci în loc de 11 se află 1 monedă de aramă), toate din timpul Romanilor și aflate pe pămîntul Bucovinei.
- 12) 101 obiecte din epoca de fier, între care se află incuetori din secolul al XI-lea sau al XII-lea, apoi virfuri de săgeți, săbii, lănci, bucăți de zale, cușite, aparate pentru signaluri, furculițe, zăbale dela cai, ancore, cue, pînteni etc.
- 13) Un inel antic de argint.
- 14) O chee de aramă.
- 15) O cersală (perie de cai) împietrită de lemn, de pe timpul Mongolilor.

16) O cruce de piept, care, după cum se pare, aparținea unui prelat.

17) 15 obiecte din timpul mai nou : anume săbii, vîrfuri de săgeți, arcuri, straturi ornamentate de pușcă, gloanțe de piatră de feliiurite mărimi, pistoale, cuțite, furculițe, etc.

18) Două obiecte de argint și două de aramă, anume pîteni și sigile.

19) 12 monete românești de aramă și 8 de argint din timpul ocupațiunii rusești ; altele de ale lui Petru Mușat (1375) și ale Voevozilor Ilie (1433—1434), Alexandru, Ștefan, Bogdan, cele mai multe cu inscripții latine.

20) 18 monete poloné de argint și 29 de aramă.

21) 21 monete germane de diferite tipuri.

22) 15 monete austriace de argint și 54 de aramă.

23) 15 monete turcești.

24) 9 monete rusești.

25) 1 monetă grecească, una spaniolă, una italiană, și una svedeză.

26) 5 monete de origine necunoscută.

27) 10 medalii.

28) 10 bucăți bani de hîrtie din diferite timpuri. ¹⁾

Dacă comparăm articolul pînă *C. Morariu* din *Römänische Revue*, 1890, anul VI, pag. 362—363 cu acela al d-lui d-r. *Kaindl* din 1894, vedem că colecțiunea de anticități a societății arheologice romine s-a înmulțit în decurs de 3 ani cu 8 obiecte de lut. Ar fi foarte bine, dacă *Societatea pentru cultura și literatura poporului român din Bucovina*, ar pune mîna cît mai degrabă pe această bogată colecție, și ar așeza-o în una din salele Palatului național din Cernăuț, ca să o poată cerceta și studia oricine, sau să o dăruiască Muzeului național din București.

Ion Gramadă

1) Multe din obiectele citate pe lista expoziției din 1886 nu se află acum. Ce s-a făcut cu dinsele ?